

Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Navrhovatel:

Nejvyšší správní soud
Masarykova 31
657 40 Brno

Účastníci řízení:

1) Poslanecká sněmovna PČR
Sněmovní 4
118 26 Praha 1

2) Senát PČR
Valdštejnské nám. 17
118 00 Praha

Návrh na zrušení ustanovení § 32 zákona
č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění,
ve znění pozdějších předpisů

I.

V právní věci žalobce E. P., zastoupeného JUDr. Lubomírem Poláchem, advokátem se sídlem Frýdek-Místek, Zámecké nám. 42, proti žalované České správě sociálního zabezpečení se sídlem Praha 5, Křížová 25, o starobní důchod, vede Nejvyšší správní soud řízení o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. 11. 2003, č. j. 21 Cad 79/2003 - 18, kterým byla zamítnuta jeho žaloba proti rozhodnutí České správy sociálního zabezpečení ze dne 24. 4. 2003, č. zamítající jeho žádost o starobní důchod pro nesplnění podmínek ust. § 31 a § 32 odst. 3 zákona č. 155/1995 Sb. Krajský soud vyšel z názoru, že žalobce, který se narodil 28. 9. 1948 dosáhne důchodového věku pro nárok na starobní důchod podle § 29 zákona č. 155/1995 Sb. dne 28. 9. 2010 a pro nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku podle § 31 odst. 1 téhož zákona dne 29. 9. 2007. Za nerozhodnou označil krajský soud skutečnost, že žalobci byly soudem svěřeny do výchovy dvě děti. Právní úpravu spočívající v jiných podmínkách nároku na starobní důchod mezi muži a ženami shledal krajský soud odpovídající Listině základních práv a svobod.

Stěžovatel v kasační stížnosti namítá nezákonnost rozsudku krajského soudu spočívající v nesprávném posouzení právní otázky podle § 103 odst. 1 písm. a) s ř. s., neboť soud nesprávně vyhodnotil jeho tvrzení a právní argumentaci ohledně porušení čl. 1 Listiny základních práv a svobod a o rozporu ust. § 32 zákona č. 155/1995 Sb. s ústavním zákonem. Zvýhodnění žen, které vychovávaly děti ve srovnání s muži vychovávajícími děti nelze považovat jen za určité zvýhodnění v rámci obecného režimu, protože všichni pojištěnci by měli mít stejné postavení. Obecný režim z uvedeného zákona vyplývající je v rozporu se zásadou rovnosti garantovanou ústavním zákonem. Rozdíl mezi mužem a ženou vychovávajícími dvě děti není rozdílem, který by odůvodňoval rozdílné výhody důchodového zabezpečení, konkrétně rozdílné hranice pro odchod do starobního důchodu. Ustanovení § 31 a § 32 zákona č. 155/1995 Sb. diskriminují muže oproti ženám a takový neodůvodněný stav nerovnosti je v rozporu s čl. 1 Listiny základních práv a svobod. Krajský soud proto měl v souladu s ust. čl. 95 odst. 1, 2 Ústavy, § 64 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb. a § 109 odst. 1 písm. c) o. s. ř. řízení přerušit a předložit Ústavnímu soudu návrh na zrušení citovaných ustanovení. Z těchto důvodů stěžovatel navrhl zrušení napadeného rozsudku krajského soudu a vrácení věci k dalšímu řízení, pokud Nejvyšší správní soud návrh na zrušení diskriminačních ustanovení sám nepodá.

Ze spisu vyplynulo, že stěžovatel podal dne 25. 3. 2003 žádost o starobní důchod podle § 31 zákona č. 155/1995 Sb. a připojil k ní kopii rozsudku Okresního soudu ve Frýdku-Místku z října 1982 (den nečitelný), sp. zn. 15 Ca 260/81, jímž bylo rozvedeno jeho manželství a nezl. děti D. (nar.) a B. (nar.) svěřeny do jeho výchovy. Z osobního listu důchodového pojištění vyplývá doba pojištění 29 roků a 300 dnů.

Žádost stěžovatele byla posuzována podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který v § 28 stanoví, že pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku, popřípadě splňuje další podmínky stanovené v tomto zákoně. Podle § 29 písm. a) zákona má pojištěnec nárok na starobní důchod, jestliže získal dobu pojištění nejméně 25 let a dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod (dále jen "důchodový věk"). Důchodový věk podle

§ 32 odst.1 písm. a) zákona činí u mužů 60 let, u žen je pod písm. b) stanoven ve vztahu k počtu vychovaných dětí, v případě výchovy dvou dětí na 55 let. To za situace pokud pojištění dosáhli tohoto věku do 31. prosince 1995, další ustanovení určují věkové hranice pro případy dosažení věkových hranic v období od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2006 (odst. 2) a po tomto datu (odst. 3). Krajský soud sice poukazuje na ust. § 32 odst. 2 zákona, ovšem správně při výpočtu vychází z nároku odvozeného z ust. odst. 3 cit. ustanovení. Je zřejmé, že žalobce, který se narodil 28. 9. 1948 podmínky důchodového věku stanoveného pro muže nedosahoval. Před dosažením důchodového věku je nárok na starobní důchod upraven v ust. § 30 a § 31 zákona, u stěžovatele přicházela v úvahu možnost upravená v § 31 odst. 1 zákona, ovšem, ani tyto podmínky nesplnil (doba pojištění nejméně 25 let a současně nejvýše tři roky do dosažení důchodového věku). Jiná by ovšem byla situace, pokud by důchodový věk mužů byl stanoven shodně jako u žen v závislosti na počtu vychovaných dětí.

II.

Nejvyšší správní soud při projednávání věci zaujal názor, že ustanovení § 32 zákona č. 155/199 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, které je ve věci aplikováno, je v rozporu s ústavním pořádkem České republiky, pokud stanoví pouze pro ženy důchodový věk v závislosti na počtu vychovaných dětí. Přitom ustanovení § 32 zákona o důchodovém pojištění je při stanovení důchodového věku natolik kogentní, že neumožňuje diskriminaci mužů samostatně vychovávajících děti překlenout ani ústavně konformním výkladem.

Podle čl. 1 Listiny základních práv a svobod jsou si lidé mj. rovni v právech. Podle čl. 30 odst. 1 Listiny má každý právo mj. na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří. Jak vyslovil Ústavní soud v nález ze dne 21. ledna 2003, zn. Pl. ÚS 15/02, rovnost je kategorie relativní, jež vyžaduje odstranění neodůvodněných rozdílů. Zásadě rovnosti v právech dle článku 1 Listiny je proto třeba rozumět tak, že právní rozlišování v přístupu k určitým právům nesmí být projevem libovůle, neplyne z ní však závěr, že by každému muselo být přiznáno jakékoli právo. Rovněž mezinárodní instrumenty o lidských právech a mnohá rozhodnutí mezinárodních kontrolních orgánů vycházejí z toho, že ne každé nerovné zacházení s různými subjekty lze kvalifikovat jako porušení principu rovnosti, tedy jako protiprávní diskriminaci jedněch subjektů ve srovnání se subjekty jinými. Aby k porušení došlo, musí být splněno několik podmínek - s různými subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, se zachází rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup. Zákonodárce má určitý prostor k úvaze, zda takové preferenční zacházení zakotví. Musí přitom dbát o to, aby zvýhodňující přístup byl založen na objektivních a rozumných důvodech (legitimní cíl zákonodárce) a aby mezi tímto cílem a prostředky k jeho dosažení (právní výhody) existoval vztah přiměřenosti.

Důchodový věk je v českém právu tradičně pro ženy a muže stanoven rozdílně, u žen je dále diferencován podle počtu vychovaných dětí. Listina základních práv a svobod zajišťuje právo na přiměřené zabezpečení ve stáří. Tuto přiměřenost je třeba chápat ve vztahu k životním potřebám. Není v rozporu s tímto ustanovením, pokud je hmotné zabezpečení stanoveno pro různé skupiny osob rozdílně, s přihlédnutím např. k době pojištění, k dosahovanému výdělku, k jejich pohlaví či k dalším skutečnostem. Rovnost v právu ve

smyslu čl. 1 Listiny je třeba chápat jako zajištění onoho přiměřeného zabezpečení pro všechny, nikoliv ve shodě podmínek či ve stejné výši tohoto zabezpečení, pokud ovšem rozdíly jsou rozumně podloženy. Takové rozumné důvody ale nelze spatřovat tam, kde je jen určité skupině osob poskytnuto zvýhodnění vyplývající ze splnění zvláštních podmínek a jiné skupině naplňující shodné podmínky je výhoda upřena. Tak je tomu v případě, kdy zákon stanoví odlišně důchodový věk pro ženy v závislosti na počtu vychovaných dětí a u mužů k výchově dětí nepřihlíží ani v případě, kdy muži byly děti soudem svěřeny do výchovy a výchovnou funkci plnil v celém rozsahu sám. Zákon tak, aniž by pro to byly dány věcné důvody související s rozdílným pohlavím, v závislosti na pohlaví osoby o dítě pečující, zakládá odlišným způsobem právo na účast takové osoby na důchodovém pojištění a stanoví pro muže a ženy nerovné podmínky při stanovení důchodového věku v souvislosti s péčí o děti. Listina základních práv a svobod zakládá v některých případech zvýhodněné postavení ženám (ustanovení čl. 29), oproti tomu péči o děti a jejich výchovu chápe jako součást práv obou rodičů (ustanovení čl. 32 odst. 4).

III.

Nejvyšší správní soud se domnívá, že stanovení důchodového věku odlišně v závislosti na počtu vychovaných dětí pouze pro ženy je v rozporu s ústavním pořádkem, konkrétně s čl. 1, čl. 3 odst. 1 a čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť zakládá v závislosti na pohlaví osoby pečující o dítě nerovnost mužů a žen v jejich právu na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří.

Ze shora uvedených důvodů Nejvyšší správní soud navrhuje, aby Ústavní soud po provedeném řízení nálezem rozhodl, že ustanovení 32 zákona č. 155/1995 Sb., ve znění pozdějších předpisů se zrušuje dnem, který Ústavní soud v nálezu stanoví.

V Brně dne 20. října 2004

JUDr. Miluše Došková
předsedkyně senátu